

A veszprémi Magyarok Nagyasszonya-kápolna és -plébániatemplom építése (1988–1994)¹

KARLINSZKY BALÁZS

„Veszprémben 1938 óta nem épült templom” – zárja „Templomépítők” című portréját Horváth Éva a *Napló* 1990. december 23-i számában.² A riportban a „csendes kertvárosi” plébánia egyik szobájában Schall Tamás szervezőelkész,³ dr. Szathmáry László templomatyja,⁴ egyházközségi képviselő-testületi elnök és Ruttkay Gyula Ybl-díjas építészmérnök⁵ vázolják a rendszerváltás hajnalán az újságírónak terveiket azzal kapcsolatban, milyen lesz a Cholnoky-lakótelepen épülő új katolikus

*Magyarok Nagyasszony templom, Mindszenty-emléktemplom – felülnézeti színes kép
(Fotó: Szeléziánus, 2015)*

¹ A tanulmány az NFKFIH 134806. számú („OTKA K”) pályázat keretében készült.

² *Napló*, 1990. dec. 23. Templomépítők. 3.

³ Schall Tamásról (1961–): Névtár 2015. 169. Lelkipásztori, közösségszervezői munkája elismeréseképpen 2015-ben Pro meritis, 2020-ban Pro Urbe-díjat kapott Veszprém várostól.

⁴ Szathmáry Lászlóról (1944–) lásd VMKÉL 892–893. Illetve: Szendi Péter: Beszámolók. Állatorvosból lett állandó diakónus – húsz éve a szeretet szolgálatában. <http://alsoorsiplebania.hu/index.php/beszamolok/638-diakonus2020> (a letöltés ideje: 2020. november 9.)

⁵ Ruttkay Gyuláról (1940–) lásd VMKÉL 790.

templom. Az 1992-ben felszentelt épület ma Magyarok Nagyasszonya plébánia-templom, Mindszenty-émléktemplom néven ismert; Veszprém ötödik, legfiatalabb plébániájának temploma. Az alábbiakban a korabeli sajtó és a főegyházmegyei levéltár iratanyagára támaszkodva mutatom be a plébániaszervezés és a templomépítési körülményeit.

Veszprém mint megyeszékhely sokáig a megye második számú városa volt – népességét tekintve mindenképp –, s csak a XX. században emelkedett polgárainak létszáma Pápa fölé. A település fejlődését többféle indikátor jelzi – iskolák, boltok, szociális és kulturális intézmények megtelepedése az új városrészekben –, így például az, hogy 1938-ban a város keleti és északi irányban történő bővülése miatt a katolikus lelkipásztori helyek a Szent Margit-templom felépültével új elemmel bővültek. Ugyancsak a lakosság számának növekedését jelezte, hogy a sokáig egyetlen városi plébánia, a várbeli székesegyházhoz kapcsolódó Szent Mihály-plébánia 1944-ig kettővel (Szent László- és az új templomhoz tartozó Szent Margit-plébániák), majd a világháborút követően 1948-ban (a szerzetesrendek küszöbön álló, 1950-ben bekövetkező feloszlata előtt) újabbal, az angolkisasszonyok Regina Mundi temploma – s egyúttal a kiépülő egyetemi városrész – körül létrehozott, azonos nevű parókiával bővült.⁶ A megyeszékhely szocialista iparosítása következtében felépülő lakótelepek, az 1970-es évektől a Haszkovó és Jutasi út, illetve egy évtizeddel később a város délkeleti részén a mai Cholnoky út szomszédságában – az uralkodó politikai világnézetnek megfelelően – még nélkülözték a templomot. A római katolikus püspökség egészen az 1980-as évek második feléig nem gondolhatott érdemben a világháború óta eltelt években megduplázódott városi lakosság hatékonyabb lelkipásztori ellátására. (A Haszkovó-lakótelepen katolikus templom azóta sem épült; az itteni református templom 2000-ben készült el.)

A Cholnoky-lakótelep a Balatonalmádi és Budapest felé vezető országutak közötti, délkelet felé körcikkszerűen kinyúló kertvárosi övezeten túl jött létre az 1980-as években, és ellentétben a „nagy” lakóteleppel, annál lényegesen szellősebb beépítésű, és jellemzően négyemeletes panelépületekből áll. Lakosainak száma 2001-ben 4400 volt.⁷ A városrész kezdetben a Szent Margit-plébánia területéhez tartozott, azonban szinte a lakóépületek felhúzásával egy időben megfogalmazódott a lehetőségekhez igazodó kápolna megteremtésének igénye. Szendi József megyéspüspök 1986. június 19-én szentelte fel Schall Tamás tanulmányait befejező teológust, akinek kápláni tanulóévei helyéül a Szent Margit-plébániát jelölte ki.⁸ A fiatal, ekkor huszonöt éves katolikus pap energikusan látott a szervezéshez: előbb kápolnalétesítés, majd plébáni-

⁶ A Szent László-plébániáról (lelkészség: 1941, plébánia: 1944): FOGL 2015.; a Szent Margit-plébániáról (1944): KARLINSZKY–VARGA 2011.; a Regina Mundi-plébániáról: Névtár 1949. 24.

⁷ CSAPÓ–LENNER 2012. 445., NAGY 2019.

⁸ A felszentelésről: VFL I.1.2. 1986/V. 40. (8000-3/1986.); a kápláni diszpozícióról: uo. 1986/VI.

alapítás (a szükséges hivatali és lakás funkciójú plébániaépület megszerzésével vagy építésével), s végül templomépítés voltak a kitűzött célok.

A Magyarok Nagyasszonya-kápolna (1988–1992) és a plébánialapítás

Mivel 2020-ban nem volt lehetőség az érintett plébániák irattárában kutatást folytatni, így az érseki – akkor még püspöki – levéltárba érkező, az ügymenet természetéből adódóan meglehetősen szűrt természetű források és a sajtóban megjelent, a változó időkre jellemző diplomatikus megnyilatkozások, illetve a plébánia honlapján elérhető információk alapján a következő lehetett a kápolnaszerzés/-szervezés folyamata. Először 1987 folyamán merült fel annak gondolata, hogy a lakótelep egyik téglalapítású, ún. „lábas házában”, az Ady Endre úton egy kápolna céljára alkalmas helyiséget vásároljanak meg. Az elért levéltári forrásokban nincs nyoma annak, amire a plébánia honlapja azonban utal, hogy az államhatalom már az alkalmas helyiség kijelölését is akadályozni próbálta, ahogy később a kápolna megvásárlását.⁹

Az ügy meglepően gyorsan haladt előre. Szendi József püspök 1987. december 3-án fordult Szalkai Józsefhez, a Veszprém Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága Egyházügyi Titkárához a kápolna létesítéssel kapcsolatban:

„Mindig szépülő városunk, Veszprém örvendetes módos új, nagy lakóteleppel bővült. Ennek következtében híveink nagy része távol került templomától és csak körülményesen tudja megközelíteni azt. E tekintetben legrosszabb a helyzet az Árpádházi Szent Margit-templom és a hozzátartozó Cholnoky-lakótelep esetében. Ez a lakótelep gyalogosan távol van, autóbusszal pedig csak átszállással érhető el a templom.

Ez a körülmény különösen idős híveinket és a hitoktatásra járó gyermekeket – jelenleg mintegy 250-et – érinti hátrányosan. Ezért azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok Önhöz és Önön keresztül az illetékesekhez, hogy a Cholnoky-lakótelepen egy, az istentiszteleti célokra megfelelő helyiséget az egyház számára megvásárolni engedélyezni szíveskedjenek. A veszprémi RÁTESZ cég eladásra kínál egy 176 négyzetméter alapterületi helyiséget (Veszprém, Ady E. u. 48/A) 3.000.000 Ft, azaz hárommillió forintért. Ennek a megvásárlásához kérjük szíves hozzájárulásukat.

49. (3800-30/1986.)

⁹ „Hogy az elgondolás megvalósulhasson, először is megfelelő helyet kellett biztosítani: templomot [...] Mindez az állam részéről állandó akadályokba és kifogásokba ütközött. Templomépítésről szó sem lehetett, csak már meglevő nagyobb terem kápolnává alakításáról. [...] A püspökség is alkalmasnak találta a hely[i]séget, szerette volna megvásárolni, de a Vagyonhasznosítási Rt. elutasította, mivel a KISZ is szeretne volna megvenni. Több mint egy évig húzódott az ügy, végül készpénzért értékesítették a püspökségnek.” – <http://magyaroknagyasszonyaplebania.hu/templomunk/templomunk-tortenete/> (a letöltés ideje: 2020. november 9.)

Kérésünk kedvező elbírálása esetén híveink az állam és egyház között kialakult jó viszony újabb szép tanújelét láthatnák. Emberközpontú társadalmunk szívesen karolja föl a humánusmot érintő emberi problémák megoldását. Úgy gondoljuk, igen humánus cselekedet lenne az öregek és gyermekek közlekedésbiztonságát is szolgálni a kért új lehetőség megvalósulása esetén.

Kérésünk jóindulatú elbírálását kérve és remélve előre is köszönöm Egyházügyi Titkár Úr szíves fáradozását. Veszprém, 1987. dec. 3. Tisztelettel Dr. Szendi József püspök”.¹⁰

Az egyházügyi titkárral párhuzamosan a püspök a székeskáptalan tagjait is megke-reste és hozzájárulásukat kérte. A kanonokoknak írt levelében magabiztosan fogalmazott a főpásztor: az „illetékes állami egyházügyi személyekkel történő tárgyalás után módunkban lesz nevezett lakótelepen istentiszteleti célra megfelelő helyiséget vásárol-ni.” A szóhasználat két következtetést enged meg: az illetékes személyekkel, feltéte-lezhetően Szalkai egyházügyi titkárral szóban már korábban megegyezhettek, illetve rendelkezésre állhatott az ingatlan megvásárlásához szükséges összeg. Ennek eredete külföldi valuta lehetett, amelyhez az állami szerveket megkerülve különféle módokon jutott Szendi püspök: az 1250 éves fennállásáról megemlékező passauai püspökség – Gizella királyné egyházmegyéje – átvállalta az ingatlan megvásárlásának költségét.¹¹ Közben Maróti Rezső városi tanácselnökkel is tárgyalt a főpásztor: visszaemlékezése szerint 1988. március 4-én folytatott vele megbeszélést a kápolna vásárlás kapcsán.¹² Az adásvételi szerződést három hónappal később, 1988. június 6-án írták alá a felek: a veszprémi püspökség és a fentebbi levélben szereplő RÁTESZ (Rádió-televízió Anten-na Szolgáltató Kisvállalat). A püspök a szerződést az aláírás után elvi engedélyezésre a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága Elnökéhez is kénytelen volt benyújtani a meg-szokott ügymenetnek megfelelően, és június 20-án már földhivatali határozat született a tulajdonosváltásról.¹³ Az új kápolna felszentelési ünnepségére 1988. október 8-án, szombaton került sor, a szertartást Szendi József püspök végezte.¹⁴ Két nappal később, hétfőn Schall Tamás káplán templomatyai kinevezést kért a bevezetőben említett dr. Szathmáry László állatorvos számára, amelyet a püspök másnapi kelettel hagyott jóvá.¹⁵

¹⁰ VFL I.1.44.a. 449-5/1987.

¹¹ „A jó kapcsolat abban is megnyilvánult, hogy a fennállásának 1250. évét ünneplő passauai egy-házmegye kifizette a kápolna vételárát. Ez a tény mind a mai napig márványba faragva olvasható az azóta már civil felhasználású helyiség bejáratí falán.” – <http://magyaroknagyasszonyapleba-nia.hu/templomunk/templomunk-tortenete> (a letöltés ideje: 2020. november 9.)

¹² SZENDI 2003. 94. A visszaemlékezés szerint a megbeszélésre a plébániaépület megvásárlása után került sor, ami az alább írtak szerint az év végén történt.

¹³ VFL I.1.44.a. 449-3/1987.

¹⁴ VFL I.1.44.a. 449-102/1988. A hivatalos használatba vételi engedély, amelyet a Veszprém Váro-si Tanács VB Műszaki Osztálya adott ki, 1989. jan. 30-i dátummal kelt.

¹⁵ VFL I.1.44.a. 449-101/1988.

„A gyógyszerértár mellett van immár a hívek lelki patikája is” – jellemezte Schall lelkész a helyzetet egy riportban. Az új, 173 négyzetméteres kápolna – benne sekrestye, gyóntatószoba, mosdó, iroda – berendezésével együtt sem került többé négy millió forintnál, amely lényegesen alacsonyabb költséget jelentett, mintha új épületet emeltek volna, fogalmazza meg a cikkíró a tanulságot, és egyúttal követésre érdemes eljárásként ajánlotta a veszprémit az országos hetilap olvasói számára. A lelkész kifejtette a riportban, hogy 100 család látogatja vasárnaponként a kápolnát, és 150 hittanossal foglalkoznak. Utóbbiak nagyobb része felső tagozatos tanuló, vagyis olyanok, akik eddig közeli templom híján – „kényelmet szerető” szüleikre utalt gyermekként – kimaradtak a katekumenátusból: az új, lakótelepi kápolna

A kápolnának helyet adó épület falán ma is látható a keresztet. (Fotó: Földesi F.)

révén azonban bekapcsolódhattak a hitoktatásba, s így hosszabb távon az egyházközségi hitéletbe, amely a kápolna létjogosultságát bizonyítja. A felnőtt hívők közösségé szervezése is megkezdődött családi hétvégékkel, lelkigyakorlatokkal.¹⁶

A plébániaszervezés utolsó lépése a leendő plébános önálló lakásának és irodájának megteremtése volt. A kápolna közvetlen szomszédságától kissé távolabb sikerült végül alkalmas épületet, egy családi házat találni. Az adásvételi szerződés aláírására 1988. december 12-én került sor – a tulajdonszerző a kápolnához hasonlóan a Veszprémegyházmegyei Hatóság volt –, s Szendi püspök még aznap a szokott módon elvi engedélyt kért a megyei egyházügyi titkártól az ingatlanszerzésre.¹⁷

¹⁶ Új Ember, 1989. jan. 29. Egy fehér folttal kevesebb. 2.

¹⁷ VFL I.1.44.a. 449-5/1988. A plébániaépület átalakítása, bővítése 1990–1993 között történt: tetőcserével és tetőtér-beépítéssel, amely két lelkipásztori kisegítő szolgálatot – áldoztatás, liturgia, igeliturgia, keresztút, hitoktatás – végző szociális testvér és később káplán lakhatását oldotta meg. Az 1989. szept. 15-i képviselő-testületi ülésen született döntés a beruházásról, amelyek tervezésére Musulin Béla egyházmegyei építészmérnököt kérték fel. VFL I.1.44.a. 449-106/1989. A plébániaépület további szépítéséről, 2013-ban kápolna szenteléséről lásd még: <http://magyaroknagyasszonyaplebania.hu/templomunk/templompunk-tortenete> (a letöltés ideje: 2020. november 9.)

Ezek után nem volt akadály, hogy az esztendő karácsonyán, 1988. december 25-én Szendi József kibocsássa a Magyarok Nagyasszonya-plébánia alapítólevelét. A dokumentum szerint az új plébánia 1989. január 1-gyel kezdte meg működését, szervezőlelkészévé a püspök Schall Tamást, a Szent Margit-plébánia káplánját nevezte ki, egyúttal felállította az egyházközséget, és kijelölte a plébánia határait. A hívek a Budapest út – Fürst Sándor (ma Ádám Iván) utca – Almádi út – Körgyűrű által határolt területről tartoztak az új egyházigazgatási egységhez, becsült számuk 4000 fő.¹⁸ A következő évben a püspök Szentkirályszabadja plébániáját oldallagosan, vagyis jogi önállóságát meghagyva, de azonos plébános kinevezésével a fiatal szervezőlelkészre bízta, felmentve őt egyúttal a Szent Margit-plébánián betöltött kápláni megbízatása alól.¹⁹

A képviselő-testület megalakulására 1989. március 28-án került sor. A testület célja általánosságban az volt, hogy a hívekből mások számára is vonzó közösséget formáljon. A gyűlésen megjelentek megfogalmazták a testület működésének kézzelfogható céljait, melyek a következők voltak: a liturgia „közösségibb ünneppé” tétele, az ifjúsággal a hitoktatáson kívül is történő foglalkozás, a házasságkötés előtt álló fiatalok és fiatal házasok felé való figyelmezés, betegek, öregek nyilvántartása, látogatása, segítése; információs szolgálat: sajtó- és irodalom figyelés, ajánlás stb. Megválasztották továbbá az egyházközség egyházi (Schall Tamást) és világi elnökét, illetve a képviselő-testületi tagokat. Határozatot hoztak a negyedévente történő ülésezésről, passauai zárándoklatról, cserkészcsapat szervezéséről, és a lehetőségeket figyelembe véve a kápolna csinosításáról: a műanyag padló kőburkolatra történő cseréjéről.²⁰ Lépések történtek tehát a hívek működő közösségének hivatalos formában történő megerősítése felé, s olyan részletekre is sor került, mint a plébánia kör- és hosszúbélyegzőjének, valamint a plébános pecsétjének elkészíttetésére.²¹ Az év őszén, a kápolna felszentelésének egy éves évfordulóján passaui vendégeket fogadtak Konrad Unterhitzenberger karitázigazgató vezetésével. Az egy évvel korábban, 1988. október 1-én tiszteletbeli veszprémi kanonokká kinevezett német pap ezüstmiséjét a közbenjárásával megvalósított kápolnában mondta.²²

¹⁸ VFL I.1.44.a. 449-104/1988., teljes szövegében elérhető a plébánia honlapján: <http://magyaroknagyasszonyaplebania.hu/templomunk/templomunk-tortenete> (a letöltés ideje: 2020. november 9.)

¹⁹ VFL I.1.2. 1989/IV. 36. (3800-12/1989.).

²⁰ VFL I.1.44.a. 449-103/1989.

²¹ A pecsétet, bélyegzőket a Zala megyei Nyomdaipari Vállalat készítette el Szöllősi Mihály püspöki irodaigazgató megrendelésére. A terveket utóbbi 1989. márc. 29-én küldte meg Zalaegerszegre. VFL I.1.44.a. 449-102/1989.

²² VFL I.1.44.a. 449-106/1989. Tiszteletbeli kanonoki kinevezésekor magyarul felolvasott beszéde: VFL I.1.2. 1989/II. 13. (2100-6/1988.).

A Magyarok Nagyasszonya-plébániatemplom, Mindszenty-empléktemplom (1992–)

A lakótelepi Magyarok Nagyasszonya-kápolna azonban a hívek számára már az első szentmisén kicsinek bizonyult. Két évvel később az 1990. szeptember 9-i Veni Sancte tanévnnyitó szentmisén is több mint százan rekedtek a kápolnán kívül.²³

A képviselő-testület elhatározta tehát, hogy templomépítés céljára területet igényelnek a várostól, még ha nem is rendelkeznek a szükséges forrásokkal az építkezéshez egy esetleges kedvező döntés esetén sem. 1990. szeptember 24-én az egyházközség Maróti Rezső városi tanácselnökhöz fordult beadványában, amelyben az Ady és a Cholnoky utcák kereszteződésénél lévő beépítetlen területet kérték templomépítés céljára. Indoklásul előadták, hogy korábban már az egyházmegyei hatóság kérte a templomépítés lehetőségét, de ezt az akkori döntéshozók elutasították, így szükségből került sor kápolna kialakítására egy emeletes ház aljában. Az egyházközség 800 családot tart nyilván, a megkezdődött tanévben hitoktatásra 700 gyereket írtak be. A számokból látszik, írták, hogy kinőtték a 200 férőhelyes kis kápolnát. A hittanosok egy része elmondásuk szerint azért nem jár a diákmisére, mivel nem férnek be az istentiszteleti helyre. Egészségtelenül zsúfolt a kápolna, a vasárnapi liturgián is sokan kívül rekednek. A kiválóan megfogalmazott levél kitért az aktuális politikai helyzetre is: „*Megváltozott társadalmi rendünk valóban biztosítani akarja az egyház szabadságát, zavartalan működését. A Cholnoky-lakótelepen ez úgy lehetséges, ha templomot építünk.*” Hangsúlyozták továbbá az említett területen történő építkezés városképi jelentőségét.

A tanácselnöknek címzett levéllel párhuzamosan Schall püspökét is kérte, támogatónak járjon közben a városi vezetőségnél. A plébános nagyon finom diplomáciai húrokon játszott: az első szabad önkormányzati választás első fordulóját 1990. szeptember 30-ra (a másodikat október 14-re) írták ki, a városi tanács megbízatása szeptember 23-ával megszűnt. Schall fontosnak tartotta és kérte a püspöktől, hogy még az új képviselő-testület hivatalba lépése előtt járjon el. Egészen más színezetet ölt ugyanis – és ezt már csak e sorok szerzője teszi hozzá –, ha a leköszönő rendszer idején elindított ügyet kell átvennie a demokratikusan választott új városi képviselő-testületnek. A szituáció minden érintettet elégedettséggel tölthetett el: a pártállami vezetőség egyik utolsó intézkedésével templomépítéshez biztosított területet, az új önkormányzat egyik első rendelkezésével a korábban hátrányos helyzetű hívek javára gyakorolt gesztust, az egyházközség pedig építési telekhez juthatott.

Maróti tanácselnök október 8-i válaszában kifejtette, hogy megbízása szeptember 23-mal lejárt, és csak az operatív ügyek maradtak hatáskörében, a telekátadás-

²³ *Napló*, 1990. dec. 23. Templomépítők. 3.

sal kapcsolatban tehát csak az új közgyűlés járhat el. Mindazonáltal az október 8-i végrehajtó bizottsági ülésre határozati javaslatot terjeszt be, amely alapján a városi főépítész megbízást kap a szükséges [rendezési] termódosítás érdekében történő intézkedésekre. Tájékoztatta továbbá a plébánost, hogy a területre vonatkozó igényt az új képviselő-testület figyelmébe fogja ajánlani.²⁴

A lezajlott önkormányzati választás után (október 14.) néhány nappal, október 20-án az újonnan megválasztott polgármesterhez fordult az egyházközség képviselő-testülete a terület átengedésével kapcsolatban. A Veszprém Városi Önkormányzat Képviselő-testület november 9-i ülésén hozott 27/1990. számú határozatával döntött az ingatlan térítésmentes átadásáról az egyházközség javára.²⁵

A tulajdonosváltással kapcsolatban megkezdődtek a „soron kívüli” fontossággal kért egyeztetések az önkormányzat illetékes szerveinek bevonásával. A főegyházmegegyei levéltárban fennmaradt, 1990. november 29-i egyeztetés jegyzőkönyve szerint két alternatíva merült fel az átadandó telekkel kapcsolatban: az első a templomnak ma helyet adó, a másik a Cholnoky utca 23. – Iskola – Cholnoky utca 27. által közre zárt beépítetlen területek voltak. Az áram-, gáz-, víz és antennaszolgáltatók észrevételei, illetve a megbízott építész tervező, Ruttkay Gyula által megfogalmazott, 25×25 méteres területigény alapján az első alternatíva anyagilag és építészetileg is kedvezőbb elbírálásban részesült. Az egyházközség megbeszélésen jelen lévő képviselői is ezt az elképzelést támogatták, hiszen eleve erre a területre vonatkoztak elképzeléseik. A jegyzőkönyv szerint mindkét felmerült lehetőség esetében nagyjából azonosak voltak a közműkiváltások költségei; a nagyobb tételt jelentő víz főnyomóvezeték kiváltása a tervezett épület „Cholnoky úttal ellenkező irányban történő moztatásával” elkerülhető, s ez a zajhatás, illetve a kialakítandó tágas templom-előtér szempontjából is kedvezőbb.²⁶ A szükséges további hatósági egyeztetéseket (tűzrendészeti, közegészségügyi stb.) követően végül 1991. július 2-án került sor a városi önkormányzat és az egyházközség között a megállapodás aláírására. A megállapodás értelmében egy 2176 négyzetméteres belterületi ingatlan tulajdonjoga került új birtokosához úgy, hogy a Polgármesteri Hivatal a megállapodásban rögzített 400.000 forintos hozzájárulás terhére saját hatáskörben elkészítette a közműkiváltások terveit, s az ezen felül maradt összeggel még hozzájárult e munkák elvégzéséhez.²⁷

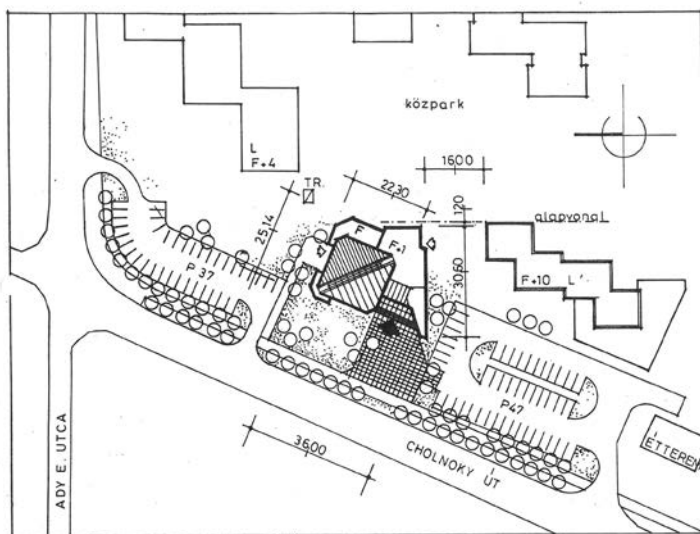
Az előbbiekből már kiderült, hogy az egyházközség az építési telek mellett ekkorra, 1990 novemberének végére már valamiféle tervvel is rendelkezett a leendő templomra vonatkozóan. A korábban kérdéses fedezet is biztosítva volt az építkezésre, ahogy az kiderül az 1990. október 19-i egyházközségi képviselő-testületi ülés

²⁴ VFL I.1.44.a. 449-105/1990.

²⁵ Uo., illetve VFL I.4.d.1. Veszprém Magyarok Nagyasszonya templom építési iratai.

²⁶ VFL I.4.d.1. Veszprém Magyarok Nagyasszonya templom építési iratai.

²⁷ VFL I.1.44.a. 449-102/1991.

A plébániatemplom területének helyszínrajza. (Fotó: VFL)

jegyzőkönyvéből. Részt vett azon ugyanis dr. Kögl Lénárd veszprémi kanonok, korábbi püspöki főszámvevő is, aki a lelkésznek az ülést megnyitó imája után elsőként szólva bejelentette, hogy „Svájcban ajánlatot kapott egy felépítendő Mindszenty-emléktemplom fedezésére. [...] Az építendő emléktemplom helyéül a Cholnoky-lakótelepet gondolja, mivel itt még nincs templom, viszont tudomása van róla, hogy aktív hitélet van. Az építkezéshez szükséges pénzösszeg, 230.000 CHF rendelkezésre áll, máris használható. Az adományozó kikötése, hogy Mindszenty-emléktemplom legyen, és olyan templom, amelynek tornya is van” A bejelentést a képviselő-testület „a meglepettségtől döbbenet, nagy örömmel fogadta,” és az ajánlatot egyhangúan elfogadták.²⁸ Kögl Lénárd a tervek elkészítésére Ruttkay Gyula mérnököt javasolta, valamint kérdésre kifejtette, hogy az adományozó személy szerint őt bízta meg a pénz kezelésével, utalásával, s az összeg jelenleg is nála van, amelyet el fog helyezni az OTP-ben. Ez utóbbi tényéről október 25-i nyilatkozatot tartalmaz az akta. A képviselő-testület ezután döntött arról, hogy az új önkormányzat polgármesterével rövid időn belül történjen kapcsolatfelvétel a telekigényléssel kapcsolatban, illetve célul tűzték ki, hogy a plébániaépület felújítását mielőbb befejezzék, hogy a két építkezés között lehetőség szerint ne legyen időbeli átfedés.

Az új templom engedélyeztetési terveit Schall Tamás 1991. április 26-án terjesztette fel a püspökségre jóváhagyás céljából.²⁹ Az épület, a „Mindszenty emléktemplom”

²⁸ VFL I.1.44.a. 449-106/1990.

²⁹ VFL I.1.44.a. 449-102/1991. A bővebb (teljes?) tervanyag: VFL VIII.65. 2. doboz.

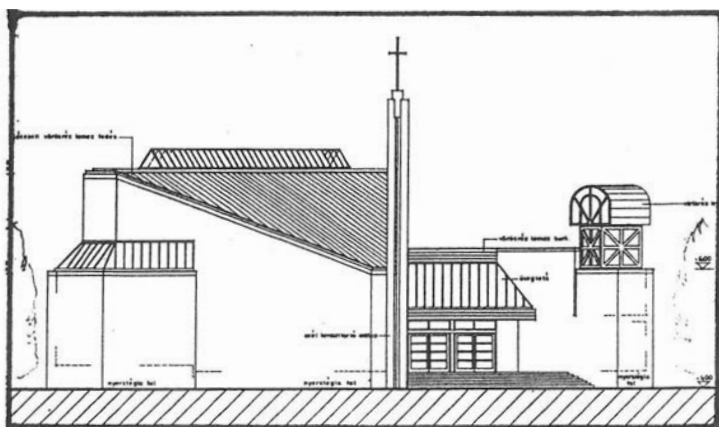
építészeti műleírása a következőket tartalmazta. A templom déli oldalán tíz-, keleti oldalán négyemeletes épületek szomszédságában fog állni. Szükséges a területen áthaladó gáz- és elektromos vezeték áthelyezése; a 450 mm-es vízvezeték adottságként kezelendő; a templomépület ettől 5 m távolságban építendő. A Cholnoky útra tájolt főbejárat előtt így viszonylag tágas előtér alakítható ki, amely részben parkosítható, részben burkolt előtér lesz. A templomépülettől délre és északra parkolók alakíthatók ki. A fennmaradó beépítetlen terület parkosítandó.

Az épület a terepszint felett 1 méterrel meghatározott vezérszinttel épül, az alapterület kis részén alagsorral és galériával képzett épülettömeget alkot. A négyzetes alaprajzú templomtér átlós tengelyre szervezett elrendezésű, lefedése szimmetrikus nyeregretető. A tér fő világítása a hossz tengely felett, a tetőgerincen ülő felülvilágítóval biztosított. A tervezett ülőhelyek száma 246. A szélfogón keresztül megközelíthető előtérből nyílik egy kis alapterületű kápolna. Kiegészítő helyiségek: sekrestye, iroda, gyóntató helyiség, vizesblokk, disponibilis³⁰ és technikai helyiség voltak a leírás szerint. Az előtérből induló lépcső az emeleti szintre vezet, ahol a templomtérbe és a kápolna légterébe nyíló karzat van. Az alagsor a kápolna és a kiegészítő helyiségek alatt helyezkedik el: vegyes használatú közösségi teret, mellékhelyiséget, raktárat tartalmaz. Az épület délnyugati sarkán, az emeleti szinten faszerkezetű ácsolt harangtorony épül. Vertikális elemként a főtömeghez csatlakozó, a bejárat mellett álló összetett szelvényű acél-bronz oszlop készül, amely 17 méter magasán nagyméretű keresztet hordoz.

A templom építészetileg a szerkezettel összehangolt felépítésű. A teherhordó és válaszfalak kívül-belül natúr téglafelülettel, teli hézagolással készülnek. A téglanyag színe, hézagrajza, a nagy felületek méltósága meghatározó lesz a tervezett templom hangulatában. A templomtér ferde mennyezetét ragasztott fatartók hordják, a látható felület fenyő hajópadlóból készül. A faanyag világos tónusú pácolást kap. A vasbeton födémek alsó síkján breplasta-szórás készül fehér színben, a padlóburkolat süttői kemény mészkőlap. A nyílászárók faanyagúak, homlokzaton hőszigetelő üvegezéssel. Összes hasznos alapterület 747 m², a templom kapacitása 450 fő lesz az állóhelyekkel együtt. A tűzrendészeti műszaki leírásból utóbbi szám részletezése a következőképp alakult: 350 fő a templomtér, 50 a kápolna, 50 kórus és a galériás közlekedő befogadóképessége.

A világítás izzólámpás berendezéssel történik; eltérő megvilágítási szintek a templomtérben, a kórusnál, a sekrestyében, a szószéknél, az oltárnál lesznek. Elsősorban rejtett, indirekt világítást terveztek, amelyet a megvilágítandó részeknél (oltár, szobrok, képek) fénnyvetős megvilágítás emel majd ki. Ezen kívül külső hatásvilágítás is tervezésre kerül a kereszt, a torony, a harangláb és a bejárat előtér vonatkozásában.

³⁰ Rendelkezésre álló, tartalék.

A plébániatemplom metszetrajza. (Fotó: VFL)

Az épület fűtése: direkt padfűtéssel kombinált direkt vagy hőtárolós padlófűtés lesz a terv szerint. Utóbbi alaptermálást biztosít, amelyet szertartások idején a direkt padfűtés egészít ki. A hőtechnikai méretezésnél „a nem egész télen át fűtött vagy 16 foknál alacsonyabb belső hőmérsékletre fűtött épületekre” vonatkozó szabványokat veszik figyelembe. Ez alapján a tömör téglafalazat ezt a hőtechnikai követelményt kielégíti. Ugyanerre a hőmérsékletre számolták a párasodást, illetve a tetőfödém szerkezet hőszigetelő képességét.

A források sora ezt követően ritkább az építkezéssel kapcsolatban. Az egyházközség és a városi önkormányzat közti területátadásra vonatkozó megállapodást 1991. július 5-én engedélyezte Szendi püspök.³¹ Abban az évben, a templom védőszentjének ünnepe (október 8.) után nem sokkal, 1991. október 14-én sor került az ünnepélyes alapkőletételre. Az eseményen a korabeli tudósítás szerint részt vett a püspök és a szervezőlelkész mellett a pénzügyi megbízott Kögl Lénárd, valamint Tóth László segédpüspök, Kada Lajos címzetes érsek, Dióssy László polgármester, Bor József alpolgármester és Hegedüs Tamás köztársasági megbízott. A templom tervezőjét, Ruttkay Gyulát is nevesítette a rövid fényképes hír. Az épület elkészültét a következő év tavaszára valószínűsítették.³² A bokrétaünnepségre kisebb csúszást követően 1992. júliusának elején került sor.³³

A Magyarok Nagyasszonya-plébániatemplom, Mindszenty-emléktemplom felszentelése végül ősszel, a templom patrocíniumának ünnepén, 1992. október 8-án történt. A ceremóniára abból az alkalomból került sor, hogy „immár felhúzták az épü-

³¹ VFL.I.1.44.a. 449-102/1991.

³² *Napló*, 1991. okt. 14. Templom épül Veszprémbe. Alapkőletétel. 3.

³³ *Napló*, 1992. júl. 4. Templomot épített Mindszenty titkára. 1., 3.

let falait, s tetőszerkezet is elkészült”. A tudósításban megjelent képen jól kivehető, hogy a hívek padok híján állnak, hiányoznak a felszerelések, nincs pl. tabernákulum. Az eseményen nem vett részt Szendi József püspök; a falak felszentelését az épület körüljárásával Kögl Lénárd végezte, aki a szentmise egyik koncelebránsa is volt. A prédikációt ugyanakkor püspöki engedélyt nélkülözve az ünnepségre Magyarországra látogató adományozó, Mészáros Tibor mondta.³⁴

A templom másfél évvel később készült el:³⁵ ekkor áldotta meg – immár érsekként – Szendi József az oltárt és a tabernákulumot a Magyarok Nagyasszonya-szoborral együtt. Az eseményre azzal kapcsolatban került sor az újságcikk szerint, hogy ötven éve, 1944. március 4-én³⁶ nevezte ki Veszprém főpásztorává XII. Piusz pápa Mindszenty Józsefet. A március 6-i ünnepi szentmise mellett a Mindszenty-émléktemplomban kiállítással emlékeztek meg a bíborosról. A tudósítás, amelynek szerzője Schall Tamás volt, kiemeli, az ünnepi szertartás óta folyamatosan működik a templom.³⁷

Az adományozó, a megbízott és a főpásztor

A Kögl által kezdetben nem nevesített adományozó Mészáros Tibor veszprémi egyházmegyes pap volt. Az egyházmegye 1987-ben külföldön megjelent, de a kéziratként még 1983-ban lezárt történeti névtárában olvasható – a kornak megfelelően – meglehetősen szűkszavú életrajza szerint Mindszenty József hozta be a püspöki aulába 1944-ben az akkor 25 éves papot, aki előbb udvari káplán, majd püspöki levéltáros, végül Bánáss László püspöksége idején, 1947-től szertartó lett. 1948 és 1955 között fogságban volt, majd a forradalom után Svájcba költözött, ahol az 1992-es név-

³⁴ *Napló*, 1992. okt. 9. A kövek megszólaltak. Templomszentelés Veszprém-ben. 1., 3. Hátra volt még a víz-, villany- és fűtőszerszerelés, valamint a templom berendezése és felszerelése. Vö. *Napló*, 1992. dec. 12. Visszhang. Mindszenty-templom épült Veszprém-ben. 10. Az elhangzott Mészáros-beszédet nem sokkal később „kordokumentumként, kommentár nélkül” közölte a megyei napilap – *Napló*, 1992. okt. 17. Szentbeszéd püspöki engedély nélkül. Kordokumentum. 10. –, illetve annak szövege megjelent Mészáros Tibor önéletrajzában is. MÉSZÁROS 1997. 307–312. Országos napilapként a felszentelés másnapján közölte azt a Pesti Hírlap is: *Pesti Hírlap*, 1992. okt. 9. Mindszenty próféciája beteljesedett! Mészáros Tibor beszéde Veszprém-ben. 5.

³⁵ A kereszt felállítására 1993. márc. 8-án került sor. *Napló*, 1993. márc. 9. Felragyogott a kereszt. 1.

³⁶ Valójában március 5-én kelt a kinevező bulla. Vö. BALOGH 2015. 325.

³⁷ *Új Ember*, 1994. márc. 20. Mindszenty bíborosra emlékeztek Veszprém-ben. 9. Ugyanerről rövid, képes hír jelent meg a megyei napilapban: *Napló*, 1994. márc. 7. Mindszenty-émlékmise. 3. Azóta is folyamatosan épül, szépül a templom, ennek nyomom követése még nem történészi feladat, s a források is elsősorban a sajtóban megjelent híradásokra korlátozódnak (egyelőre). Ezek közül talán egy említhető meg: a harangok felszentelése. Erre 1997. márc. 9-én került sor, amelyet Szendi József érsek végzett; a harangot Elek Béla volt paloznaki plébános hozzájárulásából készítette az egyházközség. *Napló*, 1997. márc. 10. Veszprémi harangszentelés. 3.

tár szerint is lakott.³⁸ Önéletrajzából³⁹ tudható, hogy a Szovjetunióban a Szibériában raboskodott Gulág-táborokban, később 1956–1958 között Bázelen volt lelkész, majd Genfben élt. Mindszenty József érseknek Budapestről, az amerikai nagykövetségről történő távozása után 1972–1975 között a főpásztor titkára lett. Nevét akkor ismerte jobban a hazai közvélemény és sajtó, amikor 1991 májusában Mindszenty bíboros hamvainak hazahozatalakor társaival odaláncolta magát főpásztora mariazelli sírjához. Tettével tiltakozni kívánt az ellen, hogy a bíboros végakarataival ellenkezőnek tartotta, hogy földi maradványait az utolsó szovjet katona Magyarországról történő távozása előtt hazahozzák. Személyes sorsából adódóan megalkuvást nem tűrő módon viszonyult a kommunista államhatalom regnáló és feltételezett kiszolgálóihoz és együttműködőihez.

Kögl Lénárd volt püspöki számvevő életéről – pontosabban annak első feléről – nemrég jelent meg tudományos igénnyel megírt életrajz.⁴⁰ Pályafutása korai vidéki (Badacsonytördemic, Balatonboglár, Barcs) kápláni éveit követően Mindszenty hívására előbb püspöki számvevő, majd főszámvevő lett Veszprémben. 1953-ban Dabronyba, 1961-ben Jásdra került plébánosnak. 1980-ban a politikai enyhülés jeleként ismét

főszámvevőként számítottak munkájára a püspökségen, ahonnan 1987-ben ment nyugdíjba balatonalmádi otthonába.⁴¹

Kögl és Mészáros életpályája Mindszenty veszprémi püspöksége idején összefonódott: mindketten a későbbi bíboros hívására kezdték meg aulai munkájukat, tagjai voltak a püspök nyilas fogságot szenvedett szűk társaságának és később, primási kinevezése után is élő kapcsolat maradt közöttük a főpásztor 1948 végi letartóztatásig. A két idős pap a hazai politikai változások hajnalán különböző okokból kritikusán viszonyult a regnáló veszprémi püspökhöz, Szendi Józsefhez.⁴² Ennek eredményeképp szü-

Mészáros Tibor és Kögl Lénárd a templom felszentelésakor

³⁸ PFEIFFER 1987. 717., Névtár 1992. 182. Vö. VICZIÁN 2003. Letartóztatásáról lásd VARGA 2018. 193., 307–310.

³⁹ MÉSZÁROS 1997.

⁴⁰ HORVÁTH 2018.

⁴¹ PFEIFFER 1987. 639–640., Névtár 1992. 176. Vö. KÖGL 2002.

⁴² Mészáros többször hangot adott bizalmatlanságának az államhatalom beleegyezésével kinevezett egyháznagyok irányában – lásd Mindszenty hamvainak hazahozatalakor tett megnyilvánulásait –,

letett meg az a döntés, hogy az adományozó a rendelkezésére álló valutát Kögl Lénárdnak adja át, aki felügyeli az építkezés egészét, és a kifizetések csak rajta keresztül történhetnek. A kettejük között erről szóló megállapodást Mészáros és Kögl 1990. október 17-én írta alá Bázelen, tehát két nappal azelőtt, hogy utóbbi az adományozó szándékáról tájékoztatta az egyházközségi képviselő-testületet.⁴³

A svájci adomány azonban nem volt elegendő a templom szerkezetkész állapoton túli befejezésére. Az egyházközség és az egyházmegye anyagi támogatása mellett németországi, passauai pénzbeli segítség is érkezett. 1992. október 6-án, tehát a felszentelés előtti napokban írta alá Franz Xaver Eder passauai megyéspüspök a Szendi kérésére kiállított adománnyról szóló tájékoztató levelét, amelynek értelmében 100.000 német márka segítség folyósítását ígerte. Nehézség adódott abból is, hogy a kivitelező cég, a Veszprém Megyei Építőipari Vállalat csődbe ment.⁴⁴ A felszámolóbiztos leleményessége és Kögl, valamint az egyházmegye támogatása révén a leállással fenyegetett építkezés

A főoltár (Fotó: Földesi Éva)

Kögl pedig személyes konfliktusba keveredett főpásztorával, melynek eredménye a kánonjogilag nem kifogásolható nyugdíjazása lett. Mindezekről bőven olvashat az érdeklődő Mészáros hivatkozott önéletrajzában, illetve a Kögl-monográfiában, különösen annak autográf záró fejezeteiben („Második távozásom Veszprémből”. HORVÁTH 2018. 280–286.).

⁴³ A kettejük által szignált „jegyzőkönyv” hat pontot tartalmazott: „1. Az adományozás feltétele, hogy a templom neve Mindszenty-émléktemplom lesz ennek a ténynek, valamint az adományozó és építő személy nevének kő táblán való feltüntetésével a templom falán. 2. Az adományozott összeg dr. Kögl Lénárd kanonok nevére történik. Övé a kizárólagos rendelkezési jog az összeg felett. 3. Az összegnek az építkezés céljára utalása Dr. Kögl Lénárd kanonok által történik az építkezés folyamán a folyamatos anyagbeszerzés és munkavégzés elszámolása alapján. Ebben senki másnak semmilyen jogon beleszólása nincs. Bármiféle beavatkozás vagy jogelvitatás az összeg rendeltetését megszünteti. 4. Az építkezés ellenőrzés szakember segítségével Dr. Kögl Lénárd kanonok joga. 5. Az összeg felhasználásáig az OTP veszprémi körzeti fiókjánál lesz elhelyezve Dr. Kögl Lénárd nevére. 6. Az egyházközség képviselőtestületi gyűlésén a fenti feltételek jóváhagyja és az építési engedély iránti kérelmét felterjeszti az egyházmegyei hatósághoz.” MÉSZÁROS 1997. 315. Ld. még ugyanezt e helyről származó fénymásolatban: VFL I.1.44.a. 449-102/1991.

⁴⁴ Utalásszerűen: MÉSZÁROS 1997. 305., illetve *Napló*, 1992. júl. 4. Templomot épített Mindszenty titkára. 1., 3. Részletesebben: HORVÁTH 2018. 286.; *Napló*, 1992. nov. 28. Mindszenty-templom épült Veszprémben. 10., illetve: *Napló*, 1992. dec. 12. Visszhang. Mindszenty-templom épült Veszprémben. 10.

végül folytatódhatott, s a falak felhúzásával és a tető építésével sor kerülhetett az 1992. október 8-i felszentelésre.

Az egykori RÁTESZ helyiségekben kialakított, az új templom elkészültével egyre kevésbé használt kápolna sorsa 1998-ban rendeződött. A városi önkormányzat csereingatlan-felajánlásával és az „érsekség ajándékozási gesztusa révén” önkormányzati tulajdonba került az ingatlan. A helyiséget négy civil szervezet vette birtokba: a Távbeszélő és a Cholnoky nyugdíjasklubok, a Látóhegyi Baráti Kör és a Szent Imre Cserkészcsapat. A szervezetek megjelent képviselőinek 1998. május 29-én Márfi Gyula veszprémi érsek adta át az egykori kápolnát, a város nevében pedig Dióssy László polgármester mondott köszönetet.⁴⁵ A Magyarok Nagyasszonya-plébániatemplomot, Mindszenty-emléktemplomot azóta folyamatosan díszíti, csinosítja az egyházközség. Az építkezésről szóló döntés harminc éves évfordulója apropóján készült e visszatekintés, emléket állítva a plébániaszervezés és templomépítés résztvevőinek.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

- VFL I.1.2. = Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár, Veszprém; Veszprémi Püspöki Levéltár, Egyházmegyei Hatóság iratai, Litterae Circulares.
- VFL I.1.44.a. = Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár, Veszprém; Veszprémi Püspöki Levéltár, Egyházmegyei Hatóság iratai, Acta Dioecesana, Iktatott iratok.
- VFL I.4.d.1. = Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár, Veszprém; Veszprémi Püspöki Levéltár, Az egyházmegyei építészeti hivatali iratai. Vegyes iratok, tervrajzok, I. sorozat.
- VFL VIII.65. = Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár, Veszprém; Hagyatékok, Dr. Kögl Lénárd hagyatéka
- BALOGH Margit (2015): *Mindszenty József (1892–1975). I–II.* Budapest.
- CSAPÓ Tamás – LENNER Tibor: Veszprém településmorfológiája. *Földrajzi Közlemények* 136 (2012/4) 439–452.
- FOGL Krisztián Sándor (2015): A veszprémi Szent László lelkészség megalapítása, plébánia rangra emelése (1940–1944). In: SZULY Rita – KRÁNITZ Péter Pál (szerk.): *Társadalom térben és időben. Tanulmányok az új- és modernkori Magyarország eszme-, művelődés- és társadalomtörténetéről.* Bp.–Piliscsaba. 310–322.
- HORVÁTH Gergely Krisztián (2018): *Szovjetizálás és ellenállás a veszprémi egyházmegyében. Dr. Kögl Lénárd pályája az 1940-es–1960-as években.* Budapest. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések.)
- KARLINSZKY Balázs – VARGA Tibor László (2011): *A veszprémi Szent Margit-templom.* Veszprém.

⁴⁵ *Napló*, 1998. máj. 30. 3.

- KÖGL Lénárd (2002): Kögl Lénárd. In: DIÓS István (főszerk.): *Magyar Katolikus Lexikon VII.* Budapest. 321.
- MÉSZÁROS Tibor (1997): *Akit övéi be nem fogadtak.* Pécs.
- NAGY Szabolcs: *Város a városban. A „Haszkovó”.* [Kiállítási molinó.] Veszprém, 2019.
- Névtár 1949. = *Schematismus almae dioecesis Wesprimiensis a S. Stephano protorege circa annum 1000 fundate pro anno Domini 1949.* Veszprém.
- Névtár 1992. = *A veszprémi egyházmegye névtára 1992.* Veszprém.
- Névtár 2015. = *A veszprémi főegyházmegye névtára 2015.* Veszprém.
- PFEIFFER János (1987): *A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630–1950).* München. (Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae 8.)
- SZENDI József (2003¹): *Számvetés.* Veszprém.
- VARGA Tibor László szerk. (2018): „Püspök urat is őrizetbe veszem.” *Források a veszprémi egyházmegye második világháborús veszteségeiről II.* Veszprém. (A veszprémi egyházmegye múltjából 31.)
- VICZIÁN János (2003): Mészáros Tibor. In: DIÓS István (főszerk.): *Magyar Katolikus Lexikon VIII.* Budapest. 1006.
- VMKÉL = *Veszprém Megyei Kortárs Életrajzi Lexikon. I–II.* Veszprém, 2001.